

Теоријске основе израде доктринарних докумената

УДК: 355.45.001

Проф. др Митар Ковач, пуковник

У друштвеним наукама, полемологији, војним наукама, теорији и пракси ратне вештине постоје различити приступи у дефинисању категоријалних појмова из области одбране и безбедности државе, као и у идентификовању њихових исходишта и тумачењу њиховог утицаја на обим, садржај и поступак реорганизације система одбране и војске.

Резултати научних истраживања у свету све више утичу на садржај, методе формулисања и методе примене доктрине одбране и војних доктрина. На основу теоријских сазнања о садржају и обиму категоријалних појмова у чланку су наведени општи ставови о њиховој међузависности, првенствено реализацији, у домену одбране државних и националних вредности и достизању, дефинисаних циљева.

Собзиром на то да ће се одбрана националних и државних вредности, више него раније, темељити на знању, и војна делатност, у миру и рату, првенствено ће се заснивати на научним основама које треба, према сазнајној вредности, да буду у врху достигнућа војне мисли у свету.

У чланку је разматрана међузависност поступка формулисања основних доктринарних докумената државе у сфери одбране и безбедности, и исходишта на којима се заснивају. Кроз дефинисање те међузависности изграђују се сазнајне претпоставке за целовитији методски присуп изради тих и изводних доктринарних докумената и реализовање процеса реорганизације целокупног система одбране.

Увод

Усклађивање садржаја и обима категоријалних појмова стратегија државе, доктрина одбране и војна доктрина с операционализацијом доктринарних докумената неопходно је због њиховог честог поистовећивања у теорији и пракси. Такође, у свету, па и у нашој земљи, постоје бројне контроверзе у вези са садржајем тих докумената и поступком њихове израде. На изради стратегије државе, доктрине одбране, војне доктрине, програма реорганизације система одбране и реорганизације

војске, као државних програма најопштијег карактера, ангажују се скоро сви људски и материјални потенцијали земље. Наиме, складним односом и међузависношћу структуре и елемената тих државних докумената омогућава се усмеравање појединаца и установа државе на испуњавање уставом и законима дефинисане обавезе.

Стратегија државе је релативно нов појам, чији су садржај и обим проширени у односу на „општу (националну, генералну, велику) стратегију“. Не односи се само на рат и сферу одбране него и на обављање свих државних функција у миру и рату. Да би се ваљано формулисала доктрина одбране и друге државне доктрине потребно је да се стратегија државе теоријски изграђује и научно заснује, како би била што поузданија за предвиђања у свим областима функционисања државе.

У доктрини одбране и војној доктрини није примарно утврђивање објективне истине која има општедруштвени значај, него повезано излагање програмског становишта које је теоријски засновано и има непосредан практични значај. Војна доктрина није научна теорија – не спада у научни фонд система војних наука, него у ширем контексту припада теорији ратне вештине. Да би се формулисале доктрина одбране и војна доктрина неопходна је анализа њихове мултидимензионалне условљености деловањем различитих чинилаца.

Теоријске основе стратегије државе као исходишта доктрине одбране и војне доктрине

Елементи садржаја појма *стратегија државе* стално су теоријски уобличавани кроз истраживања и различита ауторска и национална гледишта, али су означавани различитим синтагмама („национална“, „тотална“, „висока“, „генерална“, „општа“ стратегија, полемологија¹). Те разлике се првенствено могу посматрати кроз генезу сазнања о тим појмовима на Истоку и Западу после Другог светског рата, уз неопходно уважавање најновијих репрезентативних исказа сазнања из области стратегије у малим и средње развијеним земљама, која нису условљена идеолошким антагонизмима. Иако је промишљање војне стратегије на Западу еволуирало после Другог светског рата, првенствено у нормама практичне делатности, у сфери теоријског одређења „стратегије“, као и њеног садржаја, није било значајнијих промена у односу на поставке Харта, Ерла, Бофра, Фоша, Фулера, Ружерона, и других.

У дефинисању стратегије теоретичари на Западу полазили су најчешће од сазнајних домета Клаузевица и Харта, наглашавајући да је „стратегија вештина употребе оружаних снага за постизање циљева које је поставила политика“.² У својим радовима Л. Харт је правило јасну

¹ Француски научник Гостон Бутул је први покушао да конституише полемологију као мултидисциплинарну науку о рату и миру са тежњом да се ваннаучна разматрања тих појава замене строго научним истраживањем (Живорад Спасојевић, *Судбина полемологије – наука о миру и рату*, „Војно дело“, бр. 4–5/1995, стр. 159.

² Андре Бофр, *Увод у стратегију*, ВИЗ, Београд, 1968, стр. 20.

разлику између појмова „војна стратегија“ и „велика стратегија“, за коју је специфично да „усклађује и усмерава све ресурсе нације или нација ради постизања политичког, самим тим и војног циља рата“.³ Према Харту, „велика стратегија“ не одређује циљ рата у ужем, војном смислу и подразумева ток и исход рата и мир након његовог завршетка. Позална и исходишна тачка велике стратегије, за Харта, јесте „фундаментална политика нације“. „Када рат почне, војна стратегија је примена гранд стратегије на нижој, рецимо војној разини, а тактика – примена војне стратегије на најнижој, рецимо, војничкој разини“.

Полазећи од ставова да „рат није божије дело“, да „он израста из једног датог стања ствари које појединци, државници и народи учине или пропусте да учине“ и да је „рат последица политике народа или недостатка политике“, Е. М. Ерл наглашава: „Стратегија се бави ратом, припремом за рат и вођењем рата. Према томе, стратегија у данашњем свету вештина владања и искоришћавања свих средстава којима један народ или коалиција народа располаже у датом тренутку, подразумевајући ту и оружану силу, са циљем да се његови битни интереси одрже и заштите од непријатеља, могућег или вероватног. Највиши тип стратегије – назван понекад високом стратегијом – назива се онај тип који удружује политику и оружану силу једног народа тако да прибегавање рату постане излишна ствар или му се приступа са највећим изгледима на успех...“⁴

Критикујући Хартово одређење стратегије, француски генерал Бофр, у делу *Увод у стратегију*, стратегију дефинише као: „... вештину дијалектике снага, или, тачније, вештину дијалектике воља уз употребу силе ради решења њиховог сукоба“.⁵ Он је стратегију сврстао, заједно са филозофијом, у дисциплине које треба да осмисле развој осталих друштвених наука у функцији развоја државе и нације. За Бофра стратегија не треба да буде целовито учење (доктрина), већ начин (метод) мишљења који омогућава да се разврстају и распореде догађаји с обзиром на њихову важност или „хијерархију“, а затим одабере најделотворнији поступак. „Сваком стању ствари одговара једна одређена стратегија која је добра у једним, а лоша у другим условима“.⁶ „Стратегија је вештина дијалектике двају или више супротстављених воља да, користећи силу, реше свој сукоб“.⁷

Џон Вили, вицеадмирал РМ САД, сматра да је стратегија, уопште узев, „план акције“ смишљен ради постизања неког циља. Њу чини сврха скупа са склопом мера за њено постизање.⁸ У делу *Војна стратегија* адмирал Вили наводи да: „Општа теорија стратегије мора да

³ Лидел Харт, *Стратегија* (превод), 1967, стр. 334.

⁴ Едвард Мид Ерл, *Творци модерне стратегије*, „Војно дело“, Београд, 1952, страна 2.

⁵ Андре Бофр, *Увод у стратегију*, исто, стр. 21.

⁶ Исто, стр. 13–14.

⁷ Исто, стр. 25.

⁸ John C. Wylie, *Military Strategy: A General Theory of Power Control*, New Brunswick, USA, 1967, стр. 91.

се тиче силе у свим њеним видовима, а не само војне. Првенствени циљ војсковођа у рату је 'селективан' степен надзора над непријатељем, а не његово уништење по сваку цену. То се постиже вођењем рачуна о облику или обрасцу рата, а да би се могло тако поступити треба 'манипулисати центрима гравитације' рата ради сопствене предности".⁹

Рејмонд Арон сматра да је целокупни развој стратегије ишао од ужег схватања – пуке примене силе, ка ширем појму – употреби силе ради циљева политике. Под стратегијом он подразумева „акцију у случајевима где уистину поштована правила не искључују прибегавање оружаној сили“.¹⁰ Циљеви, средства, садржај, методе, снаге и остали елементи стратегије зависе од класификације, односно од тога о којој је стратегији реч.

У практичном смислу, „тотална стратегија“ је непосредно потчињена влади, и њен је задатак да „смишља вођење тоталног рата“. При томе, Бофр термин „тотална стратегија“ доводи у везу са термином „тотални рат“, а не са терминима „велика стратегија“ (у Великој Британији – Л. Харт) или „национална стратегија“ (у САД), док тај појам никако не доводи у везу са термином „народна одбрана“, јер термин „народна одбрана“, према Бофру, не одговара ничему и има нарочито за последицу да брка појмове. Улога тоталне стратегије, сматра он, јесте да одређује појединачне задатке и комбинације различитих „генералних стратегија“ у политичком, економском, дипломатском и војном погледу. У сваком од подређених домена (политички, дипломатски, економски и војни) постоји *генерална стратегија*, чија је функција да додељује и комбинује задатке акција које се изводе у разним грамама делатности одређеног домена.

Термин „*оперативна стратегија*“ Бофр је преузео из немачког поимања стратегије, тврдећи да она не постоји у свакој грани и наглашавајући да на оперативни ниво стратегије треба издићи тзв. стратегију мирног времена,¹¹ под којом подразумева стварање новог оружја које ће надмашити оружја евентуалног непријатеља. Ту, тзв. стратегију мирног времена Бофр још означава и „логистичком“ и „генетичком стратегијом“, сматрајући да управо та стратегија, ако се постави на право место, одражава „заstraшење уз најмању цену“.¹²

У САД, уместо термина „тотална стратегија“, користи се термин „национална стратегија“, а у последње време неки теоретичари уводе и термин „велика стратегија“ (*Grande Strategy*). Као основни елементи „националне стратегије“ издвајају се интереси, циљеви, политика и обавезе државе.

Наши аутори такође прихватају сазнања, из страних извора, која указују на потребу за стратегијом државе. Та стратегија, без обзира на

⁹ Исто, стр. 92.

¹⁰ Rejmond Aron, *Evolution of Modern Strategic Thought*, „Problems of Modern Strategy“, Part One, No. 54, Adelphi Papers, 1969, p. 2.

¹¹ И синтагма „стратегија мирног времена“ није изворно Бофрова, него је преузета од Кастекса (опширније: Кастекс, *Стратегијске теорије I*, ВИЗ, Београд, 1960).

¹² Исто, стр. 33.

то како се терминолошки одреди, била би у функцији очувања и достизања највиших националних и државних вредности. Национална стратегија „спаја све чиниоце националне моћи у време мира, као и у време рата, како би се остварили национални интереси и циљеви“.¹³ У оквиру те (националне) стратегије, као делови, постоје политичка, економска, војна, и друге стратегије. „Све се оне збирно сврставају у националну или велику стратегију (*Grande Strategy*) – у вештину и науку употребе извора националне моћи како би се постигли жељени нивои и типови контроле у односу на опасности које се јављају кроз претње силом или употребом силе, посредне притиске, дипломатска, саботажна и друга могућа средства, задовољавајући на тај начин националне интересе и циљеве САД“. Наведена дефиниција одговара садржају и обиму дефиниције садржане у војном речнику САД: „Стратегија је вештина и наука употребе политичких, економских, психолошких и војних снага у миру и рату да би се обезбедила максимална подршка политици у циљу повећања вероватноће и добробити резултата победе и умањења шанси за пораз“.¹⁴

Према Ц. Колинсу, који има изразито прагматичан приступ одређењу *војне стратегије*, „војна стратегија се бави питањима физичког насиља или претње насиљем, и њоме се баве генерали...“¹⁵ Дакле, војна стратегија (*Military Strategy*) јесте део „националне (велике) стратегије“, и представља вештину и науку употребе оружаних снага нације (коалиције) да би се осигурали циљеви националне (коалиционе) политике, тј. има за циљ да се војним (оружаним) методима и средствима остваре циљеви које постави политика („национална стратегија“). Национална и војна стратегија различито су хијерархијског нивоа, њихов однос је мање изражен кроз разлику нивоа, а више кроз међузависност, нарочито кад је реч о њиховој примени.

Француски капетан бојног брода Л. Егара, у „*Defense nationale*“, објавио је чланак под називом *Стратегија и њени извори*.¹⁶ У том чланку аутор је покушао да одговори на питања шта је стратегија, који су извори стратегијске теорије, у чему стратегијска теорија може да користи практичару. Покушавајући да дефинише подручје стратегије, анализирао је и ставове Сун Цуа, Макијавелија и Клаузевица, наглашавајући: „... након два светска рата... наметнуо се садашњи концепт 'тоталне стратегије', која се односи на све секторе људске делатности, погођене заиста потпуним сукобљавањем – дипломатским, економским, културним... и војним. Област стратегије нема, дакле, горњу границу, која би била одређена; та граница зависи од обима делатности владе. Док се горња граница све до недавно померала, доња граница, обележена поделом између стратегије и тактике, је, напротив, већ дуго

¹³ Тодор Мирковић, *Војска у спољној политици САД*, „Војно дело“, бр. 4–5/96, стр. 53.

¹⁴ *Dictionary of United States army terms*, Headquarters department of the army, 1969, p. 428.

¹⁵ Тодор Мирковић, *исто*.

¹⁶ „Информативни билтен превода,“ ЦВНДИ, Београд, мај 1985.

устаљена...¹⁷ Аутор уважава Бофрову поделу стратегије, па под тоталном стратегијом подразумева „вештину комбиновања коришћења средстава у различитим областима могућег дејства ради остваривања политичких намера“.¹⁸ Посебно наглашава да се тотална стратегија дели на онолико општих стратегија колико има области у којима делује политичка власт: економија, дипломатија, култура, војска итд. Л. Егара је у том чланку дефинисао и појам „стратегијска доктрина“ полазећи од става да је „доктрина скуп обавезних правила или упутстава које утврђује врховна власт ради примене одређене стратегије или тактике. Доктрина, дакле, може да дотиче све нивое, али се, на Западу, не односи на теорију“.

У теорији стратегије на Западу постоје различити критеријуми класификације: према припадности се разликују национална и пактовска (коалициона) стратегија; према преовлађујућем виду оружаних снага – копнена, поморска, ваздухопловна и космичка стратегија; према средствима која се користе – нуклеарна и конвенционална стратегија; према актерима у сукобу (карактеру рата) – стратегија герилског, локалног, ограниченог, специјалног рата, и друге. Суштински значај за стратегију (општа, генерална, национална, тотална, државна, велика...) има чињеница да физиономија сукобљавања воља постоји и изван појма рата, у традиционалном значењу, те да се нације и државе трпе последице и изван рата, у периоду мира. У садашње време последице сукобљавања у миру су много веће од последица оружаног сукобљавања у рату.

У Русији, као некада у Совјетском Савезу, стратегија се претежно схвата у традиционалном значењу због сужавања обима и садржаја појма на рат и оружану борбу. Такође, однос стратегије и доктрине прихваћен је у сасвим другачијем значењу у односу на сазнања и практична решења на Западу. Све остале програмске, тј. доктринарне основе реализовања функција државе предвиђене су у сфери политике. При томе, политика на стратегију утиче преко ратне доктрине, али и непосредно. Политика стратегији поставља задатке, а стратегија обезбеђује њихово обављање. „Политичко руководство одређује опште политичке и стратегијске циљеве рата, као и задатке за припрему земље, ОС и неопходних средстава за његово вођење. Руководећи се тим ставовима, врши се разрада стратегијске замисли за вођење рата, уз уважавање реалних могућности економике и оружаних снага...“¹⁹

Без обзира на различите синтагме у области теорије стратегије, постоје универзално прихватљива сазнања која одражавају стање и потребе савремене праксе држава и нација као ентитета у међународној заједници и међународним односима. Таква, мање или више научно утемељена сазнања су, непосредно или посредно, исходиште научних проблема стратегије.

Разматрање појма стратегије држава засновано је на универзално прихватљивим сазнањима, која се могу сматрати поставкама научног

¹⁷ Исто, стр. 408.

¹⁸ Исто, стр. 411.

¹⁹ Киријан и др. *История военного искусства*, „Војениздат“, Москва, 1986.

мишљења у тој области. Коришћењем научних знања из других научних области научници и стратеги су уопштавали та сазнања за потребе израде државних програма и доктрина. Тим индуктивним приступом нису увек могла да се обезбеде задовољавајућа решења проблема за које су била неопходна мултидисциплинарна истраживања, анализе и предвиђања.

Стратегијом државе се одређују највише вредности, интереси и циљеви, на чијој се реализацији ангажују целокупни умни, духовни и материјални потенцијали државе, ради њеног што успешнијег развоја. Успешан стратегијски однос државе према гравитационим центрима планетарне моћи обезбеђује развој нације у биолошком, политичком, економском, научном, безбедносном, културном и сваком другом погледу.

Основни појмови на основу којих се у стратегији државе операцио-нализују други елементи и формулишу искази јесу „националне вредности, интереси и циљеви“. Под стратегијом државе не треба подразумевати једном дефинисани документ, односно не треба сматрати коначним продукт одређеног институционалног и умног напора. Стратегија државе треба да се заснива на научним сазнањима о начину решавања свих кључних питања нације и државе у миру и рату. Та сазнања треба да се непосредно и посредно рефлектују на све сегменте друштвеног живота и на моћ државе.

Моћ је, у општем значењу, способност било којег система или бића да опстане у условима неодређености и неизвесности.²⁰ Та неизвесност је утолико већа уколико је у решавању проблема доминантан субјективни приступ. Моћ је категоријални појам друштвених наука јер се у пракси рефлектује судбоносно на појединца, државу и институције система, а тиме и на достизање и заштиту вредности, интереса и циљева државе и народа. Основни критеријум вредновања укупне државне моћи, као и предуслов сваке друге моћи, јесу знање и духовно и материјално богатство. Историјски посматрано, моћ се исказује способношћу стварања и разарања, и способношћу утицаја на креирање односа између субјеката у међународној заједници.

У стратегији се моћ најчешће прихвата као средишњи појам интеракције народа и држава у међународним односима. Моћ одређеног народа и државе и њихов положај у међународној заједници чине реалну основу за дефинисање стратегије државе. Она је израз укупног друштвеног живота и захвата све његове основне садржаје у политичкој, економској, демографској, информативној, културној, војној и религијској сфери.

Стратегија државе, у практичном програмском смислу, јесте општа идеја о виртуелном или реалном усмеравању моћи државе ради заштите и остварења највиших националних и државних вредности и достизања дефинисаних циљева у миру и рату. Научним заснивањем и развојем

²⁰ Опширније: Душан Вишњић, *Како мислити доктрину*, „Војно дело“, бр. 1, 1995.

Међузависност стратегије државе и државних стратегија

стратегије државе треба да се плански и кординирано усмере сви умни, духовни и материјални потенцијали на поуздано предвиђање догађаја и активно учешће у њима, како би се обезбедио прогрес народа и утицало на повољно креирање положаја државе у регионалним и међународним оквирима. Стратегија државе је, дакле, свесно и планско хтење да се, на основу што поузданијих предвиђања, управља будућим догађајима.

Хетерогени односи између народа и држава, као и историјске противуречности, доводе до разнородних континуираних сукоба различитог интензитета (информациони, економски, политички, конфесионални, војни итд.), јер су често ти односи оптерећени различитим интересима, који су понекад и дијаметрално супротстављени.

С обзиром на значење и међузависност основних појмова у стратегији државе (општој, националној, генералној стратегији) неопходно је да се темељито, теоријски и практично, реши проблем њеног теоријског одређења како би се изградиле почетне претпоставке за њено научно заснивање, развој и позитивне рефлексije на праксу. У вези с тим, може се закључити да би *стратегијом државе требало стварати јединствене сазнајне програмске претпоставке да се појединачне моћи друштва синтетизују у јединствену моћ, у моћ државе*. Филозофски, научно и програмски заснована стратегија основна је претпоставка стратешке успешности државе, њених народа и грађана.

Да ли ће се стратегија државе, са бројним посебним и појединачним стратегијама, теоријски засновати, плански научно развијати и ући у

едукативни систем једне државе зависи од разноврсних и бројних чинилаца. Уколико нема теоријског знања из стратегије и државне доктрине и одлуке нису научно засноване долази до субјективизма и доношења одлука према личној виђењу, што често изазива трајне и ненадокнадиве последице по националне вредности и циљеве.

У теоријском смислу, стратегија државе је сазнајно исходиште на основу којег државно руководство дефинише основе доктрине одбране, војне доктрине и других државних доктрина. У основама доктрине одбране и војне доктрине дефинишу се генерализовани искази, у форми циљева, критеријума и ограничења, по основним питањима, које је неопходно прецизирати ради успешног функционисања система одбране: 1) државне и националне вредности, интереси и циљеви; 2) однос према безбедносним интеграцијама у региону и свету; 3) савезништво; 4) безбедносни изазови, претње, могући облици и садржаји; 5) концепцијске поставке система одбране; 6) материјалне и финансијске претпоставке за реорганизацију и функционисање система одбране; 7) управљање системом одбране, и слично. Ти ставови су полазни искази за формулисање доктрине одбране и војне доктрине.

Стратегијом државе и појединачним стратегијама, на основу државних доктрина, као програма, усмерава се деловање свих субјеката друштва у увећавању појединачних моћи државе, у функцији заштите и достизања државних и националних вредности и остварења дефинисаних циљева. Та практична сфера стратегије државе и државних стратегија у свакодневном животу се најчешће означава као политика.

Без теоријске изграђености стратегије државе и појединачних стратегија за реализовање основних државних функција свеколики друштвени развој, па самим тим и сфера одбране и безбедности, недопустиво је програмски (доктринарно) хипотетичан. Последица таквог стања јесу честе промене државних доктрина и праксе, због непоузданих предвиђања о деловању бројних чинилаца на националне вредности, интересе и циљеве. Стога је неопходно да се стратегија државе развија као научна теорија која ће, према потребама и моћи друштва, бити поуздана основа за формулисање и редефинисање државних доктрина, изводних доктринарних докумената и планова.

Зависно од теоријске изграђености стратегије државе, њене моћи, положаја и односа према међународној заједници и међународним организацијама и асоцијацијама, у свету постоје три, релативно целовита, приступа одбрани и безбедности држава, а самим тим и изградњи система одбране.

Први приступ може да се одреди као потпуна увереност руководећих структура у држави и војсци да је појам рата у садашње време знатно шири од његовог традиционалног теоријског одређења, да се безбедност држава може угрозити невојним средствима и да је у научном погледу та област људске делатности мултидисциплинарна. Због таквог схватања проблема одбране и безбедности у тим државама су, за потребе израде анализа, процена, студија и формулисање предлога, основани

институти (управе, сектори, центри). Програмском оријентацијом, кадровским решењима и материјалним претпоставкама обухваћене су све значајне функције државе с аспекта одбране и безбедности, а заступљене су и различите варијанте организације научноистраживачког рада: од организовања јединствених установа до постојања више различитих установа које функционишу релативно аутономно. Те установе су повезане унутрашњом организацијом или координацијом са највишим руководећим органима државе. Осим тога, омогућен је непосредни утицај науке на праксу, с обзиром на научну заснованост програмских докумената, планова и управљачких одлука.

Други приступ је доминантан у државама у којима се одлуке о свим питањима значајним за функционисање државе доносе без консултовања науке, односно у којима не постоји развијена свест о потреби изградње мултидисциплинарног приступа истраживању проблема одбране и безбедности, па се „расипају“ ионако скромни научни потенцијали. Сфера одбране земље се посматра као првенствено војни проблем, јер се појам рата прихвата у традиционалном значењу, с оружаном борбом у његовом средишту. Те земље углавном формулишу само војне доктрине, које су стереотипи, догме, с формалним „козметичким“ променама у односу на претходне доктрине, и не утичу суштински на реорганизацију система одбране и војске. Најчешће, те промене су бојажљиво изведене и ограниченог су обима и садржаја, те не доносе суштински ништа ново у погледу унапређења ефикасности система одбране.

Истраживањем проблема из домена оружане борбе без њиховог сагледавања у оквиру тоталитета одбране и безбедности земље ретко могу да се обезбеде задовољавајући резултати, а ваљаност примене тих резултата истраживања је случајног карактера. Због таквог приступа изради доктрине одбране и војне доктрине реорганизације војски се изводе бојажљиво и не одговарају потребама повећања ефикасности у оружаног борби. Безбедност тих држава угрожава се мноштвом разноврсних невојних средстава и разарањем виталних државних функција кроз изазивање побуна, преврата и терористичких дејстава, све до тренутка интернационализације проблема и остваривања циља, или док се кроз „ерозију државе“ значај и ефикасност војне одбране не сведу на минимум. На тај начин стварају се услови за примену оружане силе, односно за извођење оружане агресије, која је, по правилу, краткотрајна и обезбеђује задовољавајуће резултате уз минималне губитке.

Трећи приступ имају, најчешће, несuverене и неразвијене државе које немају изграђене научне (сазнајне теоријске и методолошке) претпоставке за формулисање доктрине одбране и војне доктрине, као и државе које су под спољним притиском постале чланице одређених војно-политичких савеза, организација и асоцијација. У тој позицији многе државе су принуђене да безусловно прихватају циљеве, критеријуме и ограничења која дефинишу државе или војно-политички савези и друге безбедносне асоцијације, који имају суштинску власт над тим простором и над укупним ресурсима и друштвеним кретањима. Војске

тих земаља се користе као инструмент власти (режима) и као реална претња земљама у непосредном окружењу, зависно од одлука политичких и војних структура, војно-политичких савеза и безбедносних асоцијација. Доктрина одбране и војна доктрина тих земаља мењају се и формулишу сагласно захтевима држава које, кроз различите форме и садржаје, суштински утичу на њихову безбедност.

Зависно од приступа проблемима одбране и безбедности држава, у доктрини одбране полази се од сазнања у теорији стратегије државе и резултата истраживања у научним установама у друштву и војсци.

Појмови доктрина одбране, војна доктрина, реорганизација војске и њихов међусобни однос

Доктрина одбране је систем комплементарних норми државних доктрина, односно специфичних одбрамбених функција у политичкој, економској, правној, технолошкој, едукативној, информационој, војној, верској и другим функцијама друштва. Формулише се као целовит и релативно трајан одбрамбени програм чијом се реализацијом, у миру и рату, остварује спољна и унутрашња безбедност државе, неопходна за несметан друштвени развој и благостање грађана у будућности. Формулисањем доктрине одбране стварају се јединствене програмске претпоставке за ангажовање свих људских и материјалних ресурса државе и народа у заштити и достизању вредности и остварењу циљева у миру и рату.

Свет се већ дуже време налази у стању континуираних превирања, па је значајно промењен и утицај садржаја рата на ток и исход сукоба између народа и држава. Знатно је повећан број метода и средстава за угрожавање виталних националних вредности и интереса народа и држава који се примењују изван оружане борбе у току мира. С обзиром на то, може се основано тврдити да се у садашње време највише вредности и интереси тежишно бране у миру неоружаним средствима и да од ефикасности њихове одбране зависи извесност избијања рата.

Синтагмом *доктрина одбране* не одређује се карактер доктрине него, имплицитно, указује на циљ тог највишег и најопштијег државног и националног програма. Као релативно трајан одбрамбени програм, доктрина одбране се постепено редефинише сходно променама исходишта на којима се заснива. На основу анализе дефиниција доктрине одбране (доктрине националне одбране) могу да се изведу следећи ставови: 1) доктрина одбране треба да буде израз научно заснованих теоријских поставки и практичних решења о битним питањима одбране народа и његове државе у миру и рату (циљеви, основна обележја мира и рата, снаге, начела, као и свеобухватност специфичних одбрамбених функција формулисаних у политичко-дипломатске, економске, правне, психолошко-пропагандне, војне и друге програме, односно доктрине); 2) доктрина одбране треба да представља прихваћене и усвојене ставове руководства државе о свим кључним питањима мира и рата; 3) доктрина одбране је основа за разраду специфичних нижих програма за реализо-

вање државних функција; 4) доктрина одбране треба да је резултат знања (теоријског и искуственог) која су верификована у пракси или која су стечена научним поступком, и 5) доктрина одбране (било које државе), осим исказа који се у званичној форми јавно публикују, засигурно има елементе (ставови, опредељења) који се чувају као државна тајна и користе у конкретној ситуацији приликом реализовања државних функција у миру и рату. Та опредељења треба да се операционализују у поверљивим програмима и плановима, који су, у суштини, део изводних доктринарних докумената.

Као теорија (учење), стратегија државе (полистратегија, општа – генерална стратегија)²¹ и науке у друштву и војсци сазнајна су основа за доктрину одбране и војну доктрину. Ратоводство и ратна (војна) вештина њихов су саставни део и из њих исходе.

Доктрина одбране не би требало да буде обимна и да чини скуп студија и монографија, које треба да претходе њеном коначном формулисању. Укључивањем кадра из министарства и научних установа које су са њима у вези стварају се повољни услови за разумевање и прихватање завршног документа, као и за ефикасно реализовање свих државних функција које различитим интензитетом утичу на успешност система одбране.

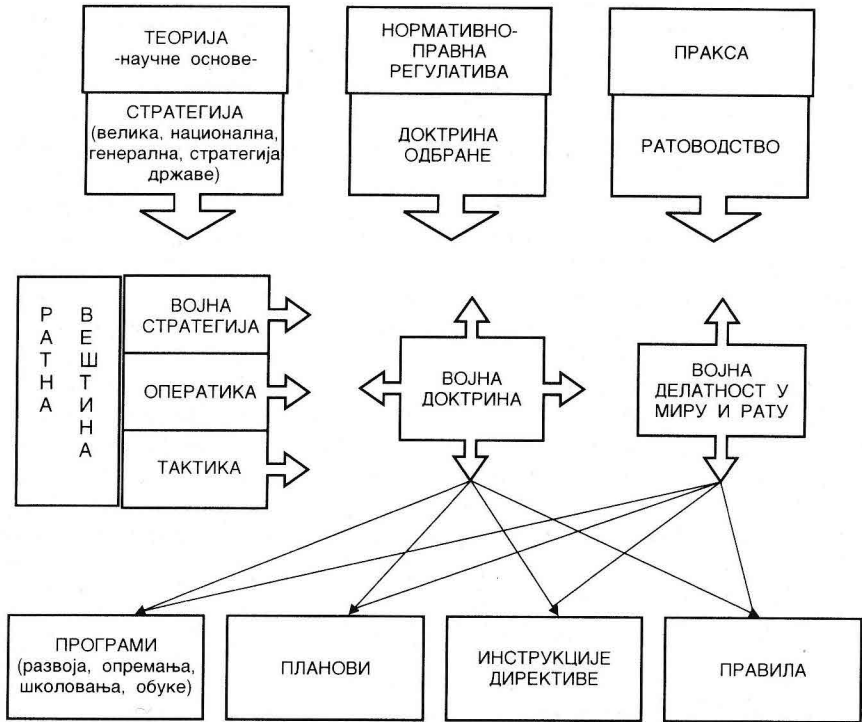
Поступак израде доктрине одбране и војне доктрине и процес реорганизације система одбране и војске међусобно су условљени. У теоријском смислу, реч је о појмовима различитог нивоа општости, а у практичном – о процесима и поступцима који треба да су у потпуности усаглашени по свим елементима садржаја, као и у погледу редоследа и динамике реализације. На јединственој програмској основи (визији, концепту) изграђују се компатибилни системи и подсистеми чије функционисање треба да обезбеди ефикасну одбрану највиших националних вредности.

Војна доктрина је реалистично, на поузданим знањима засновано, повезано изложено програмско становиште о свим основним питањима војне делатности. Као државни програм, треба да буде заснована на опредељењима која су дефинисана у доктрини одбране. Војна доктрина је опште упутство војне струке, односно опште правило војног деловања у миру и рату. Обавезност примене војне доктрине не искључује креативан приступ у практичним делатностима у рату и миру. Напротив, искази²² у војној доктрини треба да буду довољно прецизни и јасни, али и довољно оквирни да подстичу креативност појединаца и јединица на свим нивоима командовања. У научном смислу, војна доктрина је део теоријског фонда ратне вештине, а у практичном погледу је део вештине.²³

²¹ О „полистратегији“ видети опширније: Вукадиновић, *Нуклеарне стратегије суперсила*, АЦ, Загреб, 1985.

²² М. Марковић, *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1981, стр. 16–17.

²³ Радомир Лукић је на Симпозијуму о војној науци нагласио три значења вештине: способност за радњу, правило како се радња обавља и, најзад, саму радњу (*Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971, стр. 70).

Однос теоријских доктринарних садржаја и праксе

На основу анализе дефиниције *војне доктрине* може се закључити: 1) војна доктрина је саставни део доктрине одбране; 2) војна доктрина није наука иако се највише односи на исказе који одређују норме практичне делатности у области ратне вештине; 3) војна доктрина треба да чини систем усвојених ставова државе о организовању, припремама, ангажовању и обезбеђењу војске у миру и рату; 4) војна доктрина би требало да буде заснована на поузданим знањима; 5) војна доктрина важи за одређени период и мења се према значају промене деловања чинилаца система одбране; 6) војна доктрина има своја исходишта (основе) и принципе, и 7) војна доктрина је најопштији програм војне делатности у миру и рату.

Војна доктрина не треба да буде мишљење о минулој пракси, већ на основу тих мишљења, исказаних кроз теоријске генерализације, треба да буде сагласна актуелним потребама и окренута будућности. При изради доктрине одбране и војне доктрине увек треба узимати у обзир оружани аспект одбране највиших националних вредности који треба осавременити и учинити ефикаснијим кроз различите садржаје и обим реорганизације војске. Скоро свака нова доктрина одбране и војна доктрина имплицирају потребу реорганизације система одбране и војске.

Реорганизације војски у свету извођене су периодично, а најзначајније су предузимане после ратова, на основу искустава која нису научно верификована, тако да су, у суштини, војске припремане за „минули рат“. При томе је занемаривана чињеница да су рат и оружана борба непоновљиви, да је у будућности њихова физиономија вишеструко условљена и да је искуство само један од чинилаца који утиче на обим и садржај реорганизације војске.

У савременим условима многе земље су принуђене да због интензитета и значаја промена у исходиштима доктрине одбране и војне доктрине поступно реорганизују војску, дефинишући смернице које посредно произилазе из доктрине одбране, а непосредно из војне доктрине или из основа војне доктрине. Народи и државе који су суочени са притисцима и претњама, па и оружаним угрожавањем безбедности, принуђени су да упоредо уносе промене у доктрину одбране, војну доктрину и организацију војске, при чему воде рачуна да се те промене изводе по јединственој стратешкој замисли (концепту) и динамици која је заснована на процени утицаја исходишта на безбедност земље.

Војске које су успевале да предвиде физиономију рата и оружане борбе у будућности могле су, сагласно могућностима, да дефинишу основне доктринарне ставове и приоритете као програм за преображај у нову организациону структуру и начин функционисања војски који ће да омогуће ефикасније оружане супротстављање агресору, достизање државних и националних циљева и очување највиших вредности.

У теорији ратне вештине речи *реорганизација* даје се следеће значење: *поновно уређење, преуређивање, преустројство, реформа*, и сл. Промена организације војске је срачуната на побољшање стања или доградњу постојеће структуре и функционисања ради повећања ефикасности у оружаној борби. У пракси, реорганизације војски се квалитативно разликују по *ефектима процеса* и оствареном степену повећања ефикасности војске у реализовању уставне улоге и основних функција у миру и рату.

Реорганизација војске је, у суштини, доградња њене организације (структура и функционисање) ради ефикасније заштите националних и државних вредности и остварења циљева њеног ангажовања у оружаној борби. Остварује се кроз: 1) редефинисање веза, како у самој организацији, тако и у окружењу; 2) обезбеђење кадра и различитих профила потребних „новој војсци“; 3) доградњу нормативне регулативе; 4) модернизацију војске и опремање савременим оружјем и опремом ради обезбеђења ефикасних припрема за рат; 5) промене у систему оспособљавања старешина, војника, команди и јединица које су неопходне ради ефикаснијег функционисања у миру и рату; 6) иновирање мобилизацијских припрема и развоја, и 7) различите друге програмске садржаје војне делатности којима се војска, као систем, преводи из постојећег у *квалитативно ново стање*.

Приликом израде смерница, студија, програма и планова реорганизације војске значајно је да се организацијска структура усклади с

основним поставкама доктрине одбране и војне доктрине ради ефикасног функционисања војске на свим нивоима командовања и усаглашавања са другим подсистемима одбране.

Организацијска структура јединица је скуп међусобно повезаних елемената (органа) с тачно одређеним односом у процесу функционисања. Ти односи и везе почивају на законитостима рада и дефинисаним начелима, а њихову основу чине интегрисане функције у одређеном органу. У реализацији функција постоје подручја рада и процеси рада. Процесна функција чини технологију рада, а процеси рада су скуп међусобно повезаних послова у којима доминира природа једне делатности.

Садржај и обим појма реорганизација војске, у сфери реализације, условљени су различитим одредбама доктрине одбране, војне доктрине, конкретним могућностима, потребама одређене државе да реализује тај програм и квантитативним и квалитативним обележјима војске. Будући да не постоје научно верификовани закони²⁴ у оружаном борби, у теорији ратне вештине доминантни су начела, принципи и правила као исходништа одређених садржаја војне доктрине. При томе, поједина начела и принципи, преко ставова војне доктрине, постају обавезујући у пракси.

Да би се остварио општи циљ реорганизације система одбране и војске неопходно је да се ангажују различити тимови научних радника, стручњака, специјалиста и експерата из свих области државних функција јер су проблеми одбране изузетно сложени и мултидисциплинарни у научном и практичном погледу. Један од важних задатака науке јесте да дође до систематичних и поузданих објашњења за разумевање појава које се искуствено опсервирају и које су тежишно у сфери праксе. Наука настоји да открије и формулише услове под којима се дешавају различити догађаји, при чему се открива природа веза између искуствених исказа о стварима и самих ствари. На тај начин се постиже практично задовољавајуће објашњење различитих појава у виду ставова који чине јединствен научни систем. Да би се формулисала доктрина одбране и војна доктрина треба да постоји сазнајни фонд, односно треба владати логичким формама мишљења, детерминантама доктрине и методама њене израде. Та знања, настала као одговор на питања шта је она, шта садржи, шта је одређује и како се до ње долази, условно се могу означити као *теорија доктрине одбране и војне доктрине*. Та теорија треба да се институционално развија и дограђује, и треба да буде поуздан ослонац за будућу праксу.

Едукацијом кадра који временом постаје руководећи у држави и војсци треба утицати на ваљаност формирања ставова о кључним питањима доктрине одбране и војне доктрине. Тај кадар, према законским овлашћењима и одговорности, одлучује о свим значајним питањима државе и војске у миру и рату. Руководећи кадар у свакој држави

²⁴ Закони постоје мимо наших сазнања о њима као одраз објективних процеса. У вези с тим, закон је „израз унутрашње суштинске везе појава, које одређују правац, тенденцију њиховог развика... истинско научно знање састоји се у откривању објективних закона, који одражавају процесе у стварности“ (М. Марковић, *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1988, стр. 124).

пресудно утиче на дефинисање нових или на редеофинисање постојећих државних (националних) вредности и интереса, формулише основе доктрине одбране и војне доктрине и ствара финансијске и материјалне претпоставке за њихову реализацију. Дакле, од тога како руководећи кадар државе поима државне и националне вредности и интересе, као и одбрамбене функције државе, зависи и формулисање полазних ставова за доктрину одбране и војне доктрине. Да би руководећи кадар у држави и војсци могао да формулише полазне ставове научне установе у друштву и војсци треба да имају сазнајни фонд, као основу за те кључне, почетне и веома значајне исказе.

Исходишта и чиниоци доктрине одбране, војне доктрине, реорганизације система одбране и војске

У теоријском смислу, тешко је наћи ваљану дистинкцију између извора и чиниоца војне доктрине. Сагласно са садржајем и обимом дефиниција основних појмова у теорији о војној доктрини, која је у Војсци Југославије развијана последњих година, може се посебно говорити о исходиштима и о чиниоцима војне доктрине. Та сазнања су резултат метатеоријског приступа теоријском фонду ратне вештине.²⁵

Fundamentum етимолошки значи оно на чему нешто почива, од чега нешто зависи. У онтолошком смислу, то је темељ опстанка, односно извор услова, могућности настанка нечега, неке ствари или неког догађаја. Има и значење узрока неког догађаја, па се назива и „реалним основом“. Према томе, „исходишта војне доктрине“ могу се прелиминарно одредити као полазне тачке, упоришта и основне идеје на којима почивају врховна правила војног деловања државе и њене војске у миру и рату.

Исходишта доктрине одбране и војне доктрине се условно могу поделити на *друштвена и научна исходишта*. Друштвена исходишта доктрине одбране и војне доктрине су: 1) државне (националне) вредности, интереси и циљеви; 2) степен угрожености безбедности државе (националних вредности, интереса и циљева); 3) економска моћ, природни и привредни потенцијали народа и државе; 4) политички систем (уређење) државе; 5) државно-политичко и војно савезништво; 6) технолошки развој; 7) геополитички положај; 8) правни систем; 9) демографске карактеристике; 10) систем школства у земљи; 11) традиције народа и државе; 12) ратне и војне доктрине војно-политичких савеза, могућих противника, савезника и суседних земаља; 13) међуна-

²⁵ При одређивању значења „метанауке“, Мадсен (1985) каже да је то заједнички израз за све студије чији је објекат наука и да су оне организоване на једном или више нивоа: 1) филозофском – општи поглед на свет, онтолошке и епитемолошке претпоставке, аксиолошка и етичка усмерења филозофије науке; 2) метатеоријском – теорије о теоријама и методологијама (методама) и 3) емпиријском нивоу, који садржи историју, социологију и психологију науке. Дакле, реч је о односу теорије о теоријама и теорије о методу (Ж. Ристић, *О истраживању, методу и знању*, Институт за педагошка истраживања, Београд, 1995, стр. 246 и 247).

родни договори и споразуми, и 14) стање система одбране и војске, односно њихова квантитативна и квалитативна својства.

Међу *научна исходишта* доктрине одбране и војне доктрине спадају: научна достигнућа у друштвеним културно-историјским, природно-математичким, техничко-технолошким, биотехничким, медицинским и војним наукама. Та научна достигнућа служе као непосредна или посредна основа за изградњу теорије стратегије државе и формулисање норми практичне делатности. Посредни утицај одређених наука и научних области на војну доктрину остварује се преко државних доктрина (политичка, економска, правна, технолошка итд.). Непосредно научно исходиште војне доктрине чини систем војних наука, при чему примарни утицај, на технолошки аспект, остварује ратна вештина као наука.

Упоредо са развојем наука и научних дисциплина и непрекидним диференцирањем њиховог предмета истраживања постоји тенденција повезивања теорија, дисциплина и наука, што доводи до настанка мултидисциплинарних наука и научних система. Тај процес је карактеристичан и за војне науке и војнонаучне дисциплине које имају матичност у наукама у друштву.

Искази наука и научних дисциплина у друштву служе као исходиште за доктрину одбране (државне доктрине), као и за развој других конституенаса наука и научних дисциплина у друштву и систему војних наука. Сви сегменти (делови) доктрине одбране и војне доктрине су на различит начин повезани с војним наукама и војнонаучним дисциплинама, а те везе имају различит значај. Да би се изграђивао ефикасан систем одбране неопходно је да се интензивно развија *научна мисао у друштву и војсци*, како би се могао што поузданије процењивати и предвиђати утицај чинилаца одбране на ниво успешности заштите виталних националних вредности.

Знање све више постаје услов ефикасне праксе, тако да сасвим опрвдано оружане сукобе у будућности више аутора у свету означава синтагмом *ратови знања*. *Вештина, у традиционалном и садашњем поимању тог појма, незамислива је без научних знања. Као што је у прошлости, кроз теорију, све више утицало на вештину, у блиској будућности знање ће бити непосредно оперативно применљиво, односно биће саставни део вештине*. Стога, значај система војних наука за доктрину одбране и војну доктрину условљен је развојем и резултатима научне делатности у друштву и војсци, као и спремношћу кадра који учествује у формулисању доктрине одбране и војне доктрине и који одлучују о ваљаности појединих ставова да уважи резултате научних истраживања.

Од нивоа развијености наука и дисциплина, у суштини, зависи способност научног кадра да изнађе ваљана решења за проблеме који се јављају у пракси одбране и безбедности земље. Уколико кадар који одлучује о садржају и ставовима доктрине одбране и војне доктрине у домену „технолошког“ аспекта не уважава резултате научног рада, неминовни су „субјективизам“ и погрешне процене, а самим тим и одлуке.

Доктрине одбране и војне доктрине које су тежишно биле резултат субјективних процена и одлука утицајних личности претежно су се показале као погрешне, јер нису биле прилагођене физиономији рата и оружане борбе у будућности. Због тога сваки вештачки јаз између науке и струке (теорије и праксе) негативно утиче на ефикасност одбране земље и ангажовање војске у оружаном борби.

У војним наукама су сазнања различитог нивоа превреднована у форму исказа, па се намеће потреба за сталном доградњом обима, садржаја и теоријско-методолошких основа њихове применљивости у војнодоктринарној сфери (војна доктрина, борбена правила, планови и програми развоја, опремања, школовања, обуке итд.). Искази у доктринама, као норме практичне делатности, у основи, јесу: 1) концентрисани израз научних сазнања о одређеним проблемима војне делатности у миру и рату; 2) искуствене чињенице које су научно верификоване, и 3) емпиријске генерализације с различитим нивоом научне заснованости.²⁶

Ти искази у војним наукама нису изведени до нивоа форме неопредне применљивости, нити је било која војна наука експлицитно одредила обим и садржај исказа као научну основу формулисања ставова војне доктрине. При томе, није неопходно тражити симетрију између било којег исказа војних наука и ставова у војној доктрини. Поједини ставови у војној доктрини могу се заснивати на више различитих исказа војних наука или се на основу једног исказа може формулисати више доктринарних ставова. Да би се „политички“ и „технолошки“ аспект војне доктрине довели у склад кроз оптимално артикулисање војне моћи државе и народа неопходно је огромно знање и умеће људи који формулишу ставове војне доктрине, као и оних који одлучују о њиховој ваљаности и начину примене у пракси. Међутим, ваљана војна доктрина није гаранција ефикасности одбране од оружане агресије: *она треба да „заживи пуним животом“ у свести и пракси појединаца, команди и јединица*. Војни научници истражују различите аспекте војске, као организације, и различите аспекте оружане борбе, као појаве. Захват тих проблема је знатно шири од питања које треба операционализовати приликом израде војне доктрине.

Потреба непосредне повезаности науке и војне доктрине у литератури се, најчешће, описује на следеће начине: 1) „што год се више војна доктрина ослања на објективне оцене и закључке које је израдила војна наука, то више и сама војна доктрина постаје научно утемељена и објективна, а према томе, ближа животу“;²⁷ 2) „што год се мање војна доктрина ослања у својим поставкама на оцене и закључке војне науке, то је у њој више елемената субјективизма. Таква је доктрина, по правилу, далеко од живота, она не одражава реалну стварност и тенденције у развиту војног дела“.²⁸

²⁶ Д. Вишњић, М. Ковач, Ј. Марчек, *Појам система војних наука у: Војна наука и војна доктрина* (зборник радова са симпозијума о војној науци) Институт за војностратегијска истраживања, Београд, 1998, стр. 63–86).

²⁷ Група аутора, *Гледишта неких совјетских писаца о основним поставкама из ратководства* (превод), ЦВШ, Београд, 1957, стр. 402.

²⁸ Исто, стр. 403.

Исходишта доктрине одбране и војне доктрине

Систем војних наука, као исходиште војне доктрине, може да утиче на њен садржај зависно од циљева, критеријума и ограничења које формулише највише државно руководство, односно може, у конкретним условима, да понуди најповољнија решења за проблеме војне праксе. Због тога се, условно, може рећи да систем војних наука утиче на „технолошки“, а не на „политички“ (циљеви, критеријуми и ограничења) аспект војне доктрине. Тај аспект војне доктрине је у надлежности државе, па се често означава њеним „политичким“, а технолошки део „техничким“ аспектом (страном, делом) војне доктрине.²⁹ Релација између система војних наука и војне доктрине није једнозначна јер војна издештина утиче на војне науке афирмисањем науке у војсци. С обзиром на уважавање резултата научног рада, садржај војне доктрине и војне науке налази се у положају „међусобне развојности“. Насупрот томе, уколико се не уважавају резултати истраживања, војне науке и војна доктрина постоје независно, „саме себи довољне“, чиме се умањује њихова ефикасност. Такво стање доводи до ретроградног процеса, како у војној мисли, тако и у војној пракси.

Као теорија (учење), војна стратегија претходи војној доктрини, а као вештина њен је саставни део и из ње исходи. Војна стратегија, као једно од научних исходишта, утиче на садржај војне доктрине и на формулисање ставова о свим значајним проблемима војне делатности (основе војне доктрине, војне припреме државе, организација, припреме, ангажовање и обезбеђење војске). У теоријском и практичном погледу, у изради и примени, војна стратегија је непосредно везана за политику у вези с дефинисањем основа војне доктрине, као и решавањем осталих глобалних проблема у домену ангажовања и обезбеђења војске у миру и рату.

Теорије оператике и тактике утичу на војну доктрину преко конституенаса ратне вештине као науке. Као и војна стратегија, оператика и тактика утичу на формулисање ставова војне доктрине у вези са припремама, организацијом, ангажовањем и обезбеђењем војске на тактичком и оперативном нивоу командовања или вештине. Оператика и тактика тежишно утичу на израду изводних доктринарних докумената (програми, планови, борбена правила, упутства, уџбеници итд.). Дакле, оператика и тактика, у теоријском погледу, научно су исходиште војне доктрине, а њен су саставни део у домену вештине.

У ратној вештини, као и у другим војним наукама и војнонаучним дисциплинама, треба континуирано радити на идентификовању исказа и актуелизацији њиховог садржаја, као и на увођењу нових исказа сходно постигнутим резултатима истраживања. Сличан проблем је и с искуственим чињеницама, које, поред идентификације, морају проћи

²⁹ Према совјетским изворима „војна доктрина има две стране: политичку и техничку. Политичка страна се тиче политичке оцене карактера војних задатака државе, техничка даје одговоре на питања, која настају у вези са већ трасираним или претпостављеним особеностима оружане борбе у будућем рату. Она одређују војнотехничке задатке оружаных снага, начина и облика оружане борбе војнотехничких могућности“ (Група аутора, *О совјетској војној науци*, ВИЗ, Београд, 1966, стр. 398).

кроз фазу научне верификације да би постале научне чињенице (у форми исказа), односно научна основа војне доктрине.³⁰

Из домена исходишта војне доктрине и предвиђања њиховог развоја и утицаја на војну делатност у миру и рату, првенствено на оружану борбу, ради ефикасне одбране националних и државних вредности од различитих облика војног угрожавања, према дефинисаним почетним циљевима, критеријумима и интензитету утицаја појединих исходишта могу се дефинисати чиниоци војне доктрине. Приступи дефинисању чинилаца су различити, али би, у суштини, приликом њиховог идентификовања и дефинисања требало уважавати све релевантне услове који непосредно и најинтензивније утичу на успешност функционисања система одбране и војске у миру и рату.³¹ Генерално, чиниоци доктрине одбране и војне доктрине исти су с теоријског становишта општости, али се садржај и интензитет њиховог утицаја на та два програма у одређеним елементима разликују, првенствено у практичној сфери њихове израде. Чиниоци доктрине одбране и војне доктрине су: 1) могући облици угрожавања безбедности државе и доктрине потенцијалних противника; 2) савезништво; 3) физиономија савременог рата и оружане борбе; 4) сопствена и страна искуства; 5) војно-политички и геостратегијски положај земље; 6) материјалне и демографске могућности земље; 7) научна и технолошка достигнућа и њихова примена у ратне сврхе, и 8) достигнути ниво развоја система одбране и војске. Сваки од тих чинилаца треба континуирано анализирати, процењивати њихов утицај на безбедност народа и државе и, сагласно томе, предузимати, кроз доктрине, одговарајуће програмске мере.

Војна доктрина на стратегијском нивоу треба да изражава опште ставове о војсци и оружаном борби, као што су: 1) основе војне доктрине; 2) организација војске, 3) припреме војске, 4) ангажовање војске, и 5) обезбеђење војске. На оперативном нивоу војна доктрина садржи разрађене ставове стратегијског нивоа, с тежиштем на физиономију операција у будућности, и основне ставове за даљу конкретизацију на тактичком нивоу. На тактичком нивоу, у војној доктрини се разрађују ставови стратегијског и оперативног нивоа. Војна доктрина, после усвајања, постаје полазни документ за реорганизацију војске.

У процесу реорганизације, бројчана величина војске условљена је оперативним потребама, могућностима државе и нормама међународне заједнице, што подразумева да се у погледу бројности и броја тешког оружја свака земља прилагоди постојећим стандардима. Оперативни захтеви треба да буду резултат реалног и свестраног сагледавања узајамног односа потреба и могућности, нарочито са следећих станови-

³⁰ Према гледиштима неких совјетских аутора, „искуство прошлих ратова не треба канонизирати, стварати култ од њега и сматрати да се само на бази искуства протеклих ратова може градити савремена теорија оружане борбе“ (Група аутора, *исто*, стр. 121).

³¹ „Све делатне услове тј. све објекте (ствари, процесе, својства) који својим деловањем учествују у произвођењу дате појаве (без обзира да ли су нужни и довољни) назваћемо чиниоцима. Узроци су, дакле, чиниоци, али сви чиниоци нису узроци. Обратно чиниоци су неки услови, али сви услови нису чиниоци. Сви услови који нису чиниоци су околности“ (М. Марковић, *исто*, стр. 639).

шта: величине и распореда оружаних снага у миру и степена њихове мобилизацијске готовости, квалитета и квантитета борбене технике; обучености; морала; борбене готовости; ефикасности командовања, и организације и функционисања позадинског обезбеђења. На сагледавање узајамног односа потреба и могућности, поред наведеног, значајно утиче и унутрашња стабилност земље, достигнути ниво одбрамбених припрема друштва и геостратегијски положај државе.

Закључак

Доктрином одбране, као целовитим и релативно трајним програмом, треба обезбедити јединствене основе ангажовања умних, духовних, људских и материјалних потенцијала државе у функцији њене спољне и унутрашње безбедности, несметаног друштвеног развоја и одбране националних и државних вредности, интереса и циљева.

Да би се формулисале доктрина одбране и војна доктрина неопходан је одређени сазнајни фонд, односно мора се владати логичким формама мишљења, детерминантама доктрине и методама њене израде. Та сазнања (шта је она, шта садржи, шта је одређује и како се до ње долази) могли би да се назову *теоријом доктрине одбране и војне доктрине*. Пожељно је да се теоријски садржаји тог карактера укључе у програмске садржаје матичних предмета у систему војног школства.

Доктрина одбране, војна доктрина и друге државне доктрине (економска, информативна, верска, политичка итд.) чине програме различитог нивоа општости од чије ефикасности реализовања зависи судбина народа и држава. У свету су све израженија настојања да се практична делатност у сфери одбране и безбедности научно заснује. То настојање је условљено потребом да се што поузданије предвиде карактер, садржај, развој и утицај наведених чинилаца на безбедност земље и ефикасност функционисања система одбране у миру и рату.

Кроз едукативни процес и оспособљавање различитих профила кадра у друштву и војсци потребно је усвајати знања неопходна за разумевање и прихватање ставова у доктрини одбране и војној доктрини, као и за њихово спровођење у пракси. Поступак израде стратегије државе, доктрине одбране и војне доктрине и процес реорганизације система одбране и војске међусобно су условљени. У теоријском смислу, реч је о појмовима различитог нивоа општости, а у практичном – о процесима и активностима који треба у потпуности да буду усаглашени, као и редослед и динамика њихове реализације.

На јединственој програмској основи државе изграђују се усклађени системи чијим функционисањем треба да се обезбеди ефикасна одбрана највиших националних вредности. Знање и креативност људског ума све се више афирмишу као услов успешне заштите највиших националних и државних вредности у миру и рату. *Знање, креативност и вештина* старешина у оружаном борби чине „тројство“ војне професије које непосредно и значајно утиче на ефикасност припреме, ангажовања и обезбеђења војске у борбеним дејствима. Уколико струка није елемен-

тарно заснована на резултатима науке, не уважава потребу њеног постојања и потребу примене резултата истраживања у пракси, стагнираће и увек бити струка прошлости. Зато наша држава у наредном веку, у одбрамбеном и у сваком другом погледу, треба да афирмише научну мисао и да је вреднује као највише национално добро, јер за то поседује креативне предиспозиције, научни потенцијал и сазнајне основе.

Литература

1. Б. Бошњак, *Систематска филозофија*, „Напријед“, Загреб, 1977.
2. Д. Вишњић, *Покушај идентификације концепције ратне вештине и њених филозофских претпоставки*, „Савремени проблеми ратне вештине“, бр. 24, 1992.
3. А. Гликсман, *Говор рата*, ВИНЦ, Београд, 1991.
4. Добров, *Наука о науци*, Институт за научно-техничку документацију, Београд, 1969.
5. *Европски дискурс рата* (приредио Обрад Савић), Београдски круг, 1995.
6. В. Жежи, *Социологија војске*, ВИНЦ, Београд, 1987.
7. М. Коен, Е. Нејгел, *Увод у логику и научни метод*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1982.
8. М. Ковач, *Ратна вештина – наука и вештина*, „Војно дело“, бр. 3, 1996.
9. Ј. Марчек, М. Ковач, *Научна утемељеност система војних наука*, „Војно дело“, бр. 1, 1997.
10. Ф. Меринг, *Огледи из историје ратне вештине*, „Војно дело“, Београд, 1955.
11. Е. Нејгел, *Структура науке*, „Нолит“, Београд, 1974.
12. С. Нишић, *Велике силе и Балкан*, ВИЗ, Београд, 1999.
13. С. Новаковић, *Хипотеза и сазнање*, „Нолит“, Београд, 1984.
14. Б. Павловић, *Расправа о филозофским основама наука*, „Нолит“, Београд, 1983.
15. М. Печујлић, В. Милић, *Методологија друштвених наука*, „Службени лист СФРЈ“, Београд, 1991.
16. Б. Поузн, *Извори војне доктрине*, ВИНЦ, Београд, 1992.
17. П. А. Ротмистров, *Историја ратне вештине*, књига I и II, ВИЗ, Београд, 1966.
18. Р. Стојановић, *Сила и моћ у међународним односима*, Радничка штампа, Београд, 1982.
19. Р. Шуљагић, *Научна изграђеност теорије југословенске ратне вештине* (докторска дисертација), Универзитет Војске Југославије, Београд, 1993.
20. Р. Шуљагић, *О полемистици*, „Војно дело“, бр. 2, 1995.
21. *Филозофија науке* (приредио Н. Сесарсић), „Нолит“, Београд, 1984.
22. Фром, *Анатомија људске деструктивности* (и остала дела), „Напријед“, Загреб, 1986.